DOI: https://doi.org/10.17355/rkkpt.v34i2.124

Marchut Réka*

Iuliu Maniu és a magyarok 1945 után**

Iuliu Maniu and the Hungarians after 1945

Abstract: The contemporary Hungarian public has either never heard of Iuliu Maniu, or if they do know something about him, they usually think of the massacres committed by the Maniu Guards. We believe that the roots of this distorted image, which persists to this day, are to be found in the period of Maniu's trial and his years in prison.

In this study, I seek to answer how the contemporary press and political public opinion, driven by communist ideology, influenced the image of Maniu held by broader segments of society; how the Romanian and Hungarian political elites created an enemy image out of Maniu, and what fault lines were consequently formed in the Hungarian and Romanian political and social communities.

I demonstrate how ethnic identity became subordinate to political loyalty in the Soviet-type state established after World War II, and what tools were used to construct this enemy image.

My research is based on the contemporary Transylvanian and Hungarian press and archival sources, primarily the documents of the Hungarian Legation in Bucharest and the Peace Preparation Department.

Keywords: Iuliu Maniu, Hungarians in Romania, communist regime, political prosecution, prison

Iuliu Maniuról, mint a „mi Gyulukánkról"[1] ma már senki nem beszél, de a „mi Gróza Péterünk" mint a „legmagyarabb román"[2] mind a mai napig eleven élmény

* A szerző történész, az ELTE TK Kisebbségkutató Intézetének tudományos munkatársa. E-mail: marchut.reka@tk.elte.hu; ORCID: 0009-0002-7755-8662

** A tanulmány az NKFIH K 243767. sz. projekt keretében készült.

1 1918 előtt a korabeli forrásokban leginkább a Maniu Gyula névformát használták, de az impériumváltás után a magyar források továbbra is gyakran alkalmazták a magyarosított nevet. A „Gyuluka" becenevet nemcsak a családon belül, hanem a baráti és ismerősi körben is használták. Ld. Marchut Réka: *Locuri din viața lui Iuliu Maniu în perioada Monarhiei Austro-Ungare.* In: Pop, Marin (szerk.): *Familia Maniu în istoria românilor.* Cluj-Napoca: Editura Mega, 2024. 53–64.

2 A „legmagyarabb román" megnevezést nem csak Petru Grozára használták. Gozsdu Manó magyarországi román politikust és mecénást is illették ezzel a megnevezéssel.

az idősebb magyar generáció számára. A történelmi emlékezet különös iróniája, hogy míg a mai magyar közgondolkodás elítéli a kommunista rendszer működtetőit, és a kommunizmus áldozataira együttérzéssel gondol, addig Petru Grozáról még mindig egy pozitív kép él az idősebb magyarok egy részének szemében, míg a máramarosszigeti börtöncellában meghalt Iuliu Maniuról vagy nem tudnak, vagy negatív kép él róla. Ennek a máig ható torz képnek a gyökerét úgy véljük, hogy Maniu perének és börtönéveinek idejében kell keresnünk.

A tanulmányban arra keresem a választ, hogy a korabeli kommunista ideológia által vezérelt sajtó és politikai közvélemény hogyan befolyásolta a szélesebb rétegeknek Maniuról alkotott képét; hogyan kreált a román és a magyar politikai vezetőréteg ellenségképet Maniuból, és milyen törésvonalak alakultak ki ezáltal a magyar és a román politikai és társadalmi közösségekben?

A háborúkat követően lényeges kérdésként merült fel a háborús bűnösség és a felelősségre vonás ügye. Így volt ez a II. világháborút követően is. Önmagában ezzel nem lenne gond, ha egyéni felelősségre vonás lenne valós múltbéli tevékenységek feltárásával. De nem ez történt, hanem kollektív felelősségre vonás alapján bélyegeztek meg etnikai, társadalmi, vallási csoportokat egyrészt bosszúállás, másrészt politikai haszontőke céljából, a kiépülő új, ez esetben szovjet mintájú rendszer stabilizálása érdekében. Ezzel egyidőben működésbe lépett a történelemben (és a jelenben is) oly sokszor jellemző anti-korszakos (az előző időszakot befeketítő, leminősítő) gondolkodás, hogy a régi rendszerrel való leszámolás árán lehet az új rendszert kiépíteni és biztonságosan fenntartani. A kollektív felelősségre vonásnak és az anti-korszakos gondolkodásnak estek áldozatul emberek milliói a II. világháborút követően is, köztük magyarok, románok és Iuliu Maniu is.

Elméleti keret

A tárgyalt téma bemutatásához két elméleti keretet szeretnék használni. Az egyik az etnikai identitás és a politikai lojalitás felől közelíti a témát, a másik pedig az ellenségkép kreálásának hatásmechanizmusát vizsgálja. Előbbi vizsgálatánál David Brown hármas modelljét veszem alapul, mely szerint a nemzeti identitásnak háromféle megközelítési módja van: a primordialista, a szituacionalista és a konstruktivista. A primordiális identitáselem a közösséghez való érzelmi lojalitáson alapul, melynek fontos összetevői a nyelv, a vallás, a család, a kultúra. Brown szerint ez egy rögzült, fixált, jól körülhatárolható identitás. Ezzel szemben van a szituacionalista identitáselem, amit az éppen adódó helyzetek alakítanak, és ebben az érdekek a mozgatórugók; de mint ilyen ez egy „folyékony", állandóan változó identitás. És a harmadik identitáselem, ami a témánk szempontjából a tárgyalt korszakban erőteljessé és meghatározóvá válik, az a konstruktivista identitás, melynek

az ideológia az alapja, és ebbe beletartoznak a közösség mítoszai is, melyet az ideológiák saját érdekeik alapján alakítanak, újjáteremtenek vagy lerombolnak.[3]

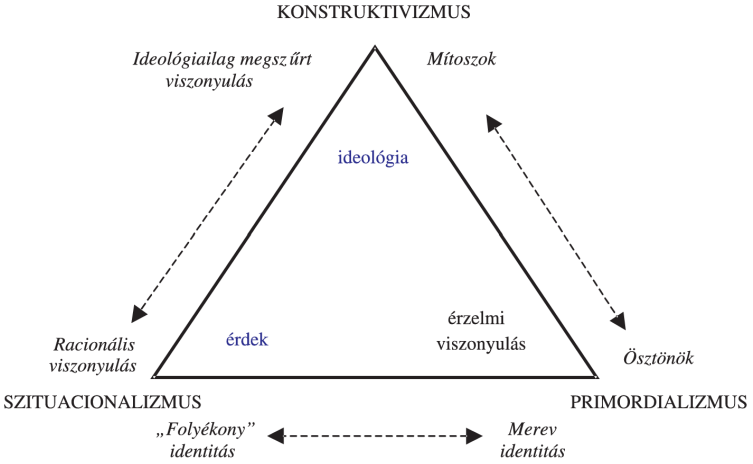

Esetünkben ez abból a szempontból érdekes, hogy megnézzük a magyar közösségben, hogyan rendelődik alá a primordialista identitáselem a konstruktivistának, vagy más szóval hogyan tevődik át a hangsúly az etnikai identitásról a politikai lojalitásra, tehát az etnikai identitást a primordialistával azonosítom, a politikai lojalitást pedig a konstruktivistával, azzal együtt, hogy az etnikai identitásnak nyilván van szituacionalista jellege is. A kérdés pedig az, hogy ez a hangsúlyeltolódás okoz-e törésvonalat a közösségen belül, illetve ez hogyan befolyásolja a Maniuhoz való viszonyulást?

A másik elméleti keret az ellenségkép konstruálásáról szól, ami nem újkeletű jelenség, hanem egy ősi toposz, amelynek lehet identitásképző és -alakító jellege, motiválhat harcra, és erősítheti a saját csoporthoz való lojalitást. Az ellenségkép nem konstans, mindig átírható és újraértelmezhető, sokszor együtt jár a bűnbakképzéssel, ahogy ezt Maniu esetében is megfigyelhetjük. A magyar politikatudományban Szabó Márton foglalkozott részletesen a politikai ellenfél/ellenséggel, vagy ahogy ő mondja, a „politikai idegennel".[4] Elmondhatjuk, az ellenség a fogalmak

[3] Brown, David: *Contemporary nationalism. Civic, ethnocultural and multicultural politics.* London, New York: Routledge, 2000. 5.; Az ábra magyar nyelvű változata: Salat Levente: *A politikaelmélet néhány sarkalatos fogalma és a kulturális megosztottság körülményei között uralkodó identitásszerkezetek közötti feszültség.* In: Kovács Nóra – Osvát Anna – Szarka László (szerk.): *Etnikai identitás, politikai lojalitás. Nemzeti és állampolgári kötődések.* Tér és terep. 4. Budapest: Balassi Kiadó, 2005. 27.

[4] Szabó Márton: *Politikai idegen. A politika diszkurzív szereplőinek elméleti értelmezése.* Budapest: L'Harmattan, 2006.

által jön létre, és a diszkurzív térben nyilvánul meg. Ebben a térben helye van a sztereotípiák felállításának, az oppozíció megjelölésének, a túláltalánosításnak, a rágalmaknak és az érzelmi ráhatásoknak. Ezen kívül azonban megtörténik a politikai tettek kriminalizálása is, mely által az ellenség cselekedeteit jogosan vagy jogtalanul büntetőjog által üldözendő cselekedetnek állítják be. Az alábbiakban mindennek a gyakorlati megvalósulását fogjuk látni.

Köztörténeti kontextus

Ahhoz, hogy a témát keretezni tudjuk, rá kell mutatnunk a II. világháború utáni magyar és a román belpolitikai helyzet hasonlóságaira és különbözőségeire. Mindkét ország vesztes államként került ki a II. világháborúból, de míg Románia 1944. augusztus 23-án átállt a szövetségesek oldalára, az 1944. március 19-e óta német megszállás alatt lévő Magyarországon a kormányzó Horthy Miklósnak nem sikerült a kiugrási kísérlet október 15-én. A háború után mindkét ország fegyverszüneti státusban volt, ami azt jelentette, hogy a Szövetséges Ellenőrző Bizottság felügyelete alatt álltak. Fontos különbség azonban, hogy míg Romániában a kommunista hatalomátvétel az állami szféra minden terén közvetlenül a háború után megtörtént, addig Magyarországon volt egy rövid időszak, két év 1945–1947 között, amikor koalíciós kormányzás valósult meg, és a legnagyobb felhatalmazást kapott párt, a Független Kisgazdapárt volt kormányon. Ez azt jelentette, hogy a szovjet típusú rendszer kiépítése is később kezdődött el. A háborús bűnösök felelősségre vonása mindkét országban közvetlenül a háború után megkezdődött, de hogy kit tekintettek háborús bűnösnek, az lényegesen különbözött még az első másfél–két évben. A politikai ellenfelekkel való leszámolás Romániában rögtön a háború után megkezdődött, Magyarországon csak 1947-től.

Romániában a kommunista kormány kovácsolta össze a két világháború között még egymással szembenálló politikai erőket, a Maniu vezette Nemzeti Parasztpártot (Partidul Naţional Ţărănesc - PNŢ)[5] és a Brătianuk vezette Liberális Pártot (Partidul Naţional Liberal – PNL). Több más párttal együtt 1944. június 20-án kinyilvánították közös akaratukat a Nemzeti Demokratikus Blokk megalakítására, amely ki akart lépni a német szövetségi rendszerből. Ezek lesznek az ún. „történelmi" pártok. Egyszerre lesz a rendszer ellensége a konzervatív demokrata Maniu és a liberális demokrata Bratianu, és mindez a magát demokratának valló kommunista diktatúra idején történt. A közbeszédben a történelmi és a demokrata erők álltak egymással szemben.

[5] 1926-ban alakult meg a Román Nemzeti Párt – amely egy konzervatív, erdélyi regionális politikai csoportosulás volt –, és a főként az Ókirályságban, valamint Besszarábiában berendezkedett Parasztpárt fúziójával.

Maniu és a Magyar Népi Szövetség

A II. világháború utáni időszakban a romániai magyarok egyedüli legális politikai szervezete a Magyar Népi Szövetség (MNSZ) volt. Eleinte még három irányvonala volt: a jobbszárny (Decsy István, Nagy Géza), a centrum (Kurkó Gyárfás, Balogh Edgár, Demeter János, Csőgör Lajos) és a balszárny (Bányai László, Czikó Nándor, Csákány Béla, Takács Lajos). 1946-ban azonban a jobbszárny képviselőit marginalizálták,[6] 1947-ben pedig a centristákat is. Abban a történészek között nincsen egyetértés, hogy a lényegi törésvonalak hol húzódtak,[7] de 1947-re a szervezet ideológiailag teljesen belesimult a kiépülő új rendszerbe, baloldali szervezet volt, mely kommunista elveket vallott. A „legmagyarabb román"-nak tartott Petru Grozával teljes összhangban tudott működni, és úgy vélte, hogy Románia jövőjét a kiépülő szovjet mintájú hatalmi rendszer fogja biztosítani. Az ideológiai harmóniát etnikai feszültségekkel, konfliktusokkal sem engedték megzavarni. Úgy vélték, hogy a kisebbségi sérelmeket és törekvéseket most háttérbe kell szorítani, mert az elsődleges cél az internacionalizmus kiépítése.[8] Innen nézve tudjuk megérteni, hogy Iuliu Maniu miért vált az MNSZ egyik legfőbb ellenségévé és fordítva.

A Nemzeti Parasztpárt (PNŢ) a magyar lakosságot az MNSZ-szel azonosította, de ahogy a Román Kommunista Párt (Partidul Comunist Român – PCR) mögött az internacionalizmust és a szovjet érdekeket látták, az MNSZ mögött ezen túl irredenta célokat is, és mivel ez utóbbi kettő szövetkezett, az PNŢ a PCR-t magyarbérencséggel vádolta. Ám a PNŢ sem volt egységes. Ez szintén legalább két részre oszlott. A konzervatív szárny Maniu elnöksége alatt egyesült, támogatói főként Erdélyben voltak. A radikálisabb szárny a kormányban képviseltette magát. A régi parasztpárti tagok többsége a passzív Ion Mihalache és Nicolae Lupu köré tömörült.[9] Azt is mondhatnánk, hogy a pártnak volt egy erdélyi és egy regáti vezetése,

[6] A legélesebb ellentét a határkérdésben volt. A jobbszárny még nem akarta elfogadni a kialakult határokat, míg a balszárny elfogadta a status quót. A vezetőségben is éles ellentétek voltak, de egész megyei és járási tagozatok is kijelentették, hogy nem vállalnak szolidaritást az MNSZ területi kérdésekben elfoglalt álláspontjával, és sok tag jelentette be kilépését a Szövetségből. Ld. Dr. Hirsch Dezső miniszteri osztálytanácsos jelentése, Budapest, 1946. január 25. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (továbbiakban: MNL OL) XIX-J-1-a Békeelőkészítő Osztály iratai 60. d. IV-131. tétel 45. f.

[7] Az erről szóló véleménykülönbségeket ismerteti: Kovács Szabolcs: A Magyar Népi Szövetség a történetírásban a rendszerváltás előtt és után. *Erdélyi Krónika,* 2003. március 5. https://erdelyikronika.net/2023/03/05/a-magyar-nepi-szovetseg-a-tortenetirasban-a-rendszervaltas-elott-es-utan/ (Utolsó letöltés: 2026. május 28.)

[8] Az MNSZ-ről ld. bővebben: Lönhárt Tamás: *Uniunea Populară Maghiară în perioada instaurării regimului comunist în România 1944–1948*. Cluj-Napoca: Argonaut, 2008.; Nagy Mihály Zoltán – Olti Ágoston: Érdekképviselet vagy pártpolitika? Iratok a Magyar Népi Szövetség történetéhez 1944–1953. Csíkszereda: Pro Print, 2009.

[9] Román feljegyzés, MNL OL XIX-J-1-a 60. d. IV-131 t. f. 232.

amelyet csak Maniu vitathatatlan tekintélye tudott egyesíteni.[10] Maniu 1945. szeptember 20-án egy külföldi újságíróknak tartott sajtótájékoztatón azt nyilatkozta, hogy „Romániában még az utolsó ember is tudja, hogy ezt a kormányt a horthysta rezsim idejéből itt maradt magyar fasiszták támogatják".[11] Hivatalos romániai magyar perspektívából pedig a Maniu-gárdák és Maniu közé került egyenlőségjel.

A román kommunista sajtó felhívta a figyelmet arra, hogy nem lehet egyenlőségjelet tenni a magyar nép és a magyar „fasiszták" között, és tiltakoztak a Maniu-gárdák által végbevitt erdélyi vérengzések miatt. A PCR ezzel sajtóhadjáratot indított legfőbb riválisa, Maniu ellen. A *România Liberă* cikkírója feltette a kérdést, hogy vajon Maniu tud-e ezekről az atrocitásokról. Az erdélyi magyar sajtó, a Kolozsváron szerkesztett *Világosság*, illetve a Brassóban kiadott *Népi Egység* című napilap átvette vagy ismertette a román baloldali sajtó magyarokkal szimpatizáló megnyilatkozásait, ugyanakkor közreadta a parasztpárti lapokban (*Patria, Dreptatea*) megjelenő magyarellenes írásokat is. Ezekből pedig sok volt. A *Patria* 1946. március 19-i számában jelent meg a *Tűz a hamu alatt* című vezércikk, melyben arról írtak, hogy a Maniu ellenes támadások Kolozsváron[12] nem a román nép művei, mert a román nép nem gyűlöli Maniut, hanem azok a csoportok támadják, „akiket a szentistváni korona dominanciájának sovén eszméje szédített meg".[13]

A magyar diplomáciai élet is erősen ideológiavezérelt volt. A bukaresti magyar követi jelentések szerint minden magyarellenes atrocitásért a „maniuisták" voltak a felelősek, és azt olvashatjuk, hogy a magyarellenes hangulatot is a „történelmi" pártok szították.[14] Mindezek nyomán az MNSZ vezetőinek és a magyar sajtónak az elsődleges célpontja Iuliu Maniu lett, holott a magyarok által lakott vidékeken Maniu rendelkezett a legnagyobb támogatottsággal.[15] Ez két dolgot cáfol egyszerre: cáfolja, hogy az erdélyi magyarok egységesen az MNSZ ideológiai irányvonalába tartoztak volna, és azt is, hogy a magyarok egésze Maniut tette volna felelőssé a Maniu-gárdák által végbevitt atrocitásokért.

Azt, hogy a magyarok között ugyanolyan szakadás volt, mint a románok között, jól példázza az alábbi idézet a Marosvásárhelyen megjelenő *Szabad Szó* című lapból: „Amikor a román reakció a Groza-kormányt támadja, munkás vérbe gázol és magyarellenes merényleteket követ el, ugyanakkor a magyar reakció vele összhangban rágalmazza a kormányt, sérelmeinek orvoslásáért küzdő tömegszervezetünket

[10] A bukaresti magyar követség bizalmas jelentése Gyöngyösi János külügyminiszternek, 1947. január 10., MNL OL XIX-J-1-a 60. d. IV-131 t. f. 455–457.

[11] Scurtu, Ioan: *Istoria Partidului Naţional Ţărănesc*. Bucureşti: Editura Enciclopedică, 1994. 365.; Nagy – Olti 2009. 36.

[12] Kolozsvár utcáin teleragasztott plakátokon Maniut különféle obszcén kifejezésekkel illették. Ld. MNL OL XIX-J-1-a 60. d. IV-131 t. f. 18.

[13] Az erdélyi magyarság politikai helyzete 1946. május havában, MNL OL XIX-J-33-a Bukaresti Nagykövetség iratai, 43. d. Bukarest 1946–1948 Külpolitikai, belpolitikai tájékoztatók f. 448.

[14] Uo. f. 426–433.

[15] Nagy – Olti, 2009. 37.

pedig hátba támadja. Nem tűrhetjük, hogy Maniu eme gyászmagyarjai önző földesúri és egyéb érdekekért, a nemzetmentés cégére alatt elárulják népünk érdekét."[16] Az idézet az MNSZ Központi Intézőbizottságának Románia magyarságához intézett kiáltványából való. A *Világosság* 1946. január 5-i számában a *Maniu lélekhalászai* című írás elítélte a Maniuval tárgyaló magyar „urakat".[17]

„Maniu magyarjai"

Kik voltak „Maniu eme gyászmagyarjai"? Többek között Nagy Ferenc, Magyarország kisgazdapárti miniszterelnöke és a polgári demokrácia hívei. Az 1946-os választások előtt az MNSZ aggodalommal figyelte, hogy egyes vidékeken kisgazdapárti agitáció folyik, és azok a Maniu-pártra való szavazásra buzdítanak. Ezeken a vidékeken Maniuék is erőteljes propagandát indítottak.[18] Az MNSZ pedig Maniu-ellenes propagandát folytatott. A szervezet balszárnyához tartozó Bányai László az 1946. március 18–20. között megtartott brassói nagygyűlésen arra hívta fel a vezetőség figyelmét, hogy Maniu néhány „reakciós magyar úrral" is tárgyalt, sajtótámogatást és pénzt ígért nekik.[19] Maniu állítólag azt is megígérte, hogy a PNŢ-n belül egy magyar tagozatot is felállítanak.[20] Az MNSZ elnöke, Kurkó Gyárfás január 9-i beszédében foglalkozott e tervvel, megemlítve, hogy a Párt miniszteri tárca és egyéb engedmények felkínálásával igyekszik magához édesgetni a magyarságot és ily módon megbontani a MNSZ egységét.[21]

Maniu tárgyalásokat folytatott az MNSZ egy csoportjával, amelynek tagjai Teleki Ádám, Szász Pál, Józan Miklós unitárius püspök, Boga Alajos és Bethlen Miklós voltak.[22] A Független Kisgazdapárt (FKgP) támogatását is megnyerték. A PNŢ delegációja a fent említett személyeken kívül Teleki Bélával, Auer Pállal, Tamási Áronnal, Demeter Bélával és Sulyok Dezsővel is tárgyalt.[23] Maniu az amerikai újságírókkal, Mark Ethridge-dzsel és Reuben Markhammel ápolt jó kapcsolatait is

[16] Az MNSZ központi intézőbizottságának kiáltványa az ország magyarságához. *Szabad Szó* (Marosvásárhely), 1945. november 21. 1. Közli még: Vincze Gábor (szerk.): *Történeti kényszerpályák – kisebbségi reálpolitikák II*. Csíkszereda: Pro Print, 2003. 34–35.; Nagy – Olti, 2009. 214.

[17] Maniu lélekhalászai. *Világosság*, 1946. január 5. 3.

[18] Nagy – Olti, 2009. 300.

[19] Nagy – Olti, 2009. 301–302.

[20] Dr. Dezső Hirsch Dezső miniszteri tanácsos jelentése, Bukarest, 1946. január 10., MNL OL XIX-J-1-a 60. d. IV-131 t. f. 57.

[21] Uo.

[22] DJANC (Kolozsvári Megyei Levéltár) Fond Inspectoratul de Poliţie Cluj, dosar 635/1945-1947, nota nr. 181/K 1946. április 9. Idézi Lönhart, 2008. 243.

[23] Uo.

felhasználta az ügy érdekében.[24] Maksay Albert költő és író, aki a két világháború között az Egyesült Államokban tanult, jól ismerte ezeket az újságírókat. Maksay közvetítőként is tevékenykedett az MNSZ és a PNŢ között. Maniu megbízta Markhamet, hogy nyerje meg számára a három erdélyi püspököt.[25] Mindezek a kísérletek azonban sikertelenek maradtak, mert a PNŢ sajtóorgánumai erősen magyarellenes cikkeket írtak, és a PNŢ egyes képviselői is hasonló nyilatkozatokat tettek.[26]

Azt is tudni vélték, hogy Maniu a szociáldemokratákhoz is levelet intézett, hogy közös listán induljanak a választáson. Ezt a levelet felolvasták a Szociáldemokrata Párt (Partidul Social Democrat – PSD) 1946. március 10-i rendkívüli kongresszusán, de a levélről utólag kiderült, hogy hamisítvány, viszont a PCR-nek sikerült elérnie, hogy Constantin-Titel Petrescu főtitkár kilépjen a PSD-ből, így a Szociáldemokrata Párt élére egy, a kommunistákhoz lojális vezető került.[27] Az MNSZ viszont csak megfontoltan akart szembeszállni Maniuval: „A Maniu-ellenes propagandát nem csak kötekedéssel kell folytatni. Érvekkel meg kell győzni népünket. Hagyjuk a román demokráciára, hogy szidja Maniut. Mi meggyőződéssel küszöböljünk ki népünkből minden illúziót Maniuval szemben."[28]

Egy nagyon érdekes epizód történt 1947 májusában, amikor Petru Groza Budapestre látogatott több kormánytisztviselővel és Nagy Ferenc fogadta.[29] Ekkor Major Róbert,[30] a *Kis Újság* című lap újságírója Nagy Ferenc megbízásából egy bizottsággal Bukarestbe érkezett, és felvette a kapcsolatot a „maniuista" körökkel.

---

[24] Az amerikai újságírók tevékenységéről lásd Burger, Ulrich: *Misiunea Ethridge în România.* Bucureşti: Fundaţia Academia Civică, 2000.

[25] Fülöp Mihály – Vincze Gábor (szerk.): *Revízió vagy autonómia? Iratok a magyar–román kapcsolatok történetéről.* Budapest: Teleki László Alapítvány, 1998. 124.

[26] DJANC Fond Inspectoratul de Poliţie Cluj, dosar 635/1945-1947, nota nr. 181/K from April 8, 1946. április 8. Idézi Lönhart, 2008. 243.

[27] A kongresszuson történtekről ld. Lakatos István visszaemlékezését: Lakatos István: *Emlékeim II. (Börtönéveim).* Marosvásárhely: Appendix, 2007.; valamint Nagy – Olti, 2009. 301.

[28] Bányai László az MNSZ Központi Intézőbizottságának brassói ülésén. Ld. még: Nagy – Olti, 2009. 472.

[29] A látogatásra a párizsi békeszerződés aláírását (1947. február 10.) követően került sor május 1. és 8. között. Petru Groza kíséretében jelen voltak még: Ion Pas, kulturális miniszter, Octav Livezeanu, propagandaminiszter, Emil Bodnăraş és Mihai Sadoveanu, író, a Román Akadémia tagja. A románok a látogatásnak csupán kulturális célt adtak, a magyar fél próbálta volna gazdasági kérdésekre is terelni a szót, de nem sikerült. Ld. Bîc Tania-Nicoleta: Vizita lui Petru Groza la Budapesta şi a lui Dinnyés Lajos la Bucureşti în anul 1947. *Acta Musei Porolissensis*, 2022. 265–272.

[30] Major Róbert tagja volt annak a magyar bizottságnak, amely 1947 májusának közepén érkezett Bukarestbe a CASBI-ügy rendezésére. Bogdan Iosif (Salamon József) szerint Major Róbert Kolozsvárra is elutazott, ahol Balogh Edgárral, Juhász Lajossal és másokkal folytatott tárgyalásokat. Ld. Nagy – Olti, 2009. 411.

Major Kolozsvárra is elment az MNSZ központi vezetőségének az ajánlására. Ott a következő nyilatkozatokat tette:[31]

> „1. Az MNSZ-nek Maniu felé kell orientálódnia, mert a jövő a PNŢ párté.
> 2. Maniunak már nincs semmilyen konfliktusa Magyarországgal – amióta Magyarország lemondott a revízióról –, így semmi sem áll a kisgazdák és a PNŢ együttműködésének útjában.
> 3. Maniu egy esetleges új választás alkalmával sokkal több parlamenti mandátumot biztosítana az MNSZ-nek, ha ez az együttműködés megvalósulna.
> 4. Ha ez a terv megvalósulna, Magyarország részéről pénzügyi támogatást biztosítanának az MNSZ-nek, és könnyen lehetséges lenne egy jelentős összeget juttatni az MNSZ-nek egy „svéd alapból" is. […]
> 5. Kijelentette, hogy ez az új orientáció nemcsak a nyugati hatalmak, hanem a Szovjetunió szimpátiájával is találkozna, amely nem politikai elvek, hanem a közvetlen szükségletek pillanatnyi helyzete szerint igazodik – hiszen Hitlerrel is paktumot kötött,[32] miért ne egyezne meg Maniual, ha látja, hogy ő az „erősebb".

Mindez hatalmas vihart kavart az MNSZ-en belül, és elhatárolódtak tőle, bár a párt ülésének jegyzőkönyvéből egyértelműen látszik, hogy az állásfoglalásuk nem volt egyöntetű.

A Maniu-gárdák

És most néhány gondolat erejéig térjünk ki a Maniu-gárdákra. Mindenekelőtt le szeretném szögezni, hogy nem az 1934-ben megalakult gárdákról beszélek,[33] hanem azokról, melyek 1944 őszén Brassóban alakultak Gavrila Olteanu vezetésével; olyan paramilitáris szervezetek, melyek román tisztekből, altisztekből álltak a visszafoglalt Erdély területén. Erről az epizódról beszélnünk kell akkor is, ha tudjuk, hogy „ez egy kegyetlen és véres történet, amelyről bárhogyan is írsz, meggyanúsítanak, hogy valakinek a pártját fogod" – ahogy azt Marius Oprea történész megfogalmazta.[34] Ahogy a bevezetőben is említettem, most csak aláhúzom: a magyarok

[31] Jelentés Major Róbert, a *Kis Újság* című lap tudósítójának bukaresti látogatása során végzett tevékenységéről, 1947. május – Ld. Andreescu, Andreea – Năstase Lucian–Varga Andrea (szerk.*): Maghiarii din România (1945–1955). Minorităţi etnoculturale. Mărturii documentare.* Cluj-Napoca: Centrul de Resurse Pentru Diversitate Etnoculturală, 2002. 152. számú dokumentum, 505–506.

[32] Utalás a Molotov-Ribbentrop paktumra, 1939. augusztus 23.

[33] Ezekről a gárdákról ld. Borz, Cristian – Borz, Ana-Maria: *Iuliu Maniu. Politică şi morală*. Zalău: Caiete Silvane, 2023. 131.

[34] Oprea, Marius: *Atunci cînd şi îngerii plîng: povestea lui Gavrilă Olteanu şi a „Gărzilor Iuliu Maniu" sau „Sumanele Negre"*. 2021, https://www.mediafax.ro/editorialistii/

Maniu-képét döntően a Maniu-gárdák vérengzései határozták/határozzák meg, még ma is. Ami a románoknak a bécsi döntés után Ipp és Ördögkút,[35] az a magyaroknak az 1944-es román átállás után Szárazajta,[36] Egeres, Csíkszentdomonkos.[37] Csak látszólagos az ellentmondás, hogy előbb arról beszéltem, hogy a magyarok döntő része nem vallotta azt, amit az MNSZ, ti. hogy Maniu és a Maniu-gárdák ugyanazok.[38] Az akkor élő magyaroknak személyes tapasztalataik, tudásuk, élményeik voltak Maniuval kapcsolatban, az utókornak már csak az emlékezet jut, amit a kommunista propaganda festett meg politikusaival, újságíróival, értelmiségi elitjével és sajnos később történészeivel is. A korabeli magyar sajtó,[39] mind a magyarországi, mind a romániai arról írt, hogy Maniu tervezte és szervezte meg ezeket a gárdákat, és a vérengzések az ő utasításával és tudtával történtek. A román Nagyvezérkar helyettes főnöke, Ion Arhip tábornok jelezte Iuliu Maniunak írt 1944. október 18-i levelében, hogy az alárendeltségükben levő egyes parancsnokságoktól értesültek a szárazajtai vérengzésről. Arhip a Nagyvezérkar álláspontját tolmácsolva jelezte, hogy az önkéntesek túllépték jogkörüket, egyben kérte Maniut, utasítsa az önkéntes osztagokat a területi katonai hatóságokkal való mennél szorosabb

istoria-fara-perdea-atunci-cind-si-ingerii-pling-povestea-lui-gavrila-olteanu-si-a-garzilor-iuliu-maniu-sau-sumanele-negre-20150330 (Utolsó letöltés: 2026. május 27.)

35 A második bécsi döntést követően, 1940. szeptember 5-én a Horthy Miklós kormányzó által vezetett magyar csapatok átlépték a trianoni határokat. A magyar etnikumú lakosság örömmel fogadta a magyar csapatokat, és a Romániától való elszakadást felszabadulásként élte meg. A román etnikumú lakosságot inkább a félelem töltötte el. Szilágy vármegyében, Ipp (Ip) településen egy véletlen robbanás következtében két magyar katona életét vesztette. Gyorsan elterjedtek a pletykák, miszerint románok ölték meg őket, ezért magyar csapatokat küldtek a településre a helyzet kivizsgálására. A magyar csapatok kegyetlen mészárlásokat követtek el a román lakosság ellen Ippen, Ördögkúton (Treznea) és több más észak-erdélyi településen. Ld. még: Ţurlea, Petre: *Ip şi Trăznea. Atrocităţi maghiare şi acţiune diplomatică românească. Studii şi documente.* Bucureşti: Editura Enciclopedică, 1996.; Illésfalvi Péter: *A magyar–román kapcsolatok katonai vonatkozásai 1940–1944 között.* In: Markó György (szerk.): *Háború, hadsereg, összeomlás. Magyar politika, katonapolitika a második világháborúban.* Budapest: Zrínyi Kiadó, 2005.; Sárándi Tamás: *Függőben. A román kisebbség helyzete Észak-Erdélyben (1940–1944).* Kolozsvár: Kriterion, 2023.

36 Benkő Levente: *Szárazajta*, 2. kiad. Barót: Tortoma Kiadó, 2011.

37 Egry Gábor: Tükörpolitika. Magyarok, románok és nemzetiségpolitika Észak Erdélyben, 1940–1944. *Limes*, 2010/2. 97–111.; Gál Mária – Gajdos Balogh Attila – Imreh Ferenc (szerk.): *Fehér könyv – az 1944. őszi magyarellenes atrocitásokról.* Kolozsvár: RMDSZ, 1995.; L. Balogh Béni: A Maniu-gárdák. *Limes*, 1997/2. 157–163.

38 Egy helyi példa: Az MNSZ szilágysomlyói (Şimleu Silvaniei) szervezetének 1946. november 14-i jegyzőkönyvéből tudjuk, hogy a varsolci (Vârşolţ) helyi magyarok Maniura szándékoztak szavazni. Ld. Jegyzőkönyv, 1946. november 14., közzétette Orbán János, *Szilágyság*, 1994. október 7. 6.

39 Például: Feloszlatták a Maniu-féle Nemzeti Parasztpártot. *Falvak Népe*, 1947. augusztus 10. 1.; Megkezdődött a főtárgyalás Maniu Gyula és társai bűnperében. *Magyar Szó*, 1947. október 31. 2.; A Nemzeti Parasztpárt volt vezetőinek bűnpere. Képek a Maniu-per főtárgyalásáról. *Romániai Magyar Szó*, 1947. november 1. 2–3.

együttműködésre.[40] 1944 novemberének közepén a Maniu-gárdákat feloszlatták, amit Maniu személyesen hozott a gárdák tudomására egy gyűlésen.[41] Illetve egy felhívást is intézett hozzájuk: „A fiatalabb nemzedék, a nagy nemzeti eszméktől lelkesítve és országunk jövőjéért aggódva, létrehozott néhány önkéntes zászlóaljat Erdély felszabadítására. E zászlóaljak közül néhány az én nevemet viseli. Sokrétű elfoglaltságom megakadályozott abban, hogy közelebbről is érdeklődjem e katonai egységek sorsa és tevékenysége iránt, és a szükséges szemléket sem tudtam megtartani, hogy meggyőződjem szükségességükről és eredményeikről."[42]

Mind magyar, mind román történészek egyetértenek abban, hogy Maniunak a magyarellenes vérengzésekhez nem sok köze volt. Abban viszont Maniu hibázott, hogy eddigi tudásunk alapján nyilvánosan nem határolódott el ezeknek a gárdáknak a tevékenységétől. Amikor ezt megtette, már késő volt, mert az a vádlottak padján történt. Ő ott azt vallotta, hogy ezek a gárdák felvették ugyan az ő nevét, de nem a tudtával és az akaratával alakultak meg; a Maniu-gárdisták vérengzéseiről pedig éppen csak hírből hallott, és nem helyeselte azokat.[43] Ha képesek vagyunk Maniunak a teljes életpályáját, személyiségét átlátni, akkor mondhatjuk azt, hogy Maniu a vádlottak padján az igazat mondhatta. Soha nem értett volna egyet azokkal a mészárlásokkal, amik megtörténtek.

A *României Magyar Szó* napilapban nagyon radikális nyilatkozat jelent meg közvetlenül az elítélés előtti napokban: „A romániai magyarság szintén élénk várakozással tekint a Maniu-per ítélete elé, mert jól tudja ezúttal, hogy a magyar-gyilkos Maniu-gárdák vérengzéseinek értelmi szerzői felelnek tetteikért. Azok az emberek, akik felelősek a két egymásra utalt nép egymásra uszításáért, akik a múltban a magyar reakcióval szoros érdekközösségben megakadályozták a román és a magyar nép baráti egymásra találását, hogy könnyebben kiszipolyozhassák a dolgozó néptömegeket. Az ország magyarsága nevében az összes vádlottak legsúlyosabb elítélését kérjük."[44]

A magyarok részéről a fő vád Maniu ellen a Maniu-gárdák voltak, de ezen kívül mind az erdélyi, mind a magyarországi magyar sajtó felsorakoztatta az összes vádat Maniu ellen, amit a román politika is előhozott: ugyanolyan hazaárulónak,

---

[40] Benkő Levente: *Magyarellenes atrocitások 1944 őszén Erdélyben*. https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data//magyarorszagi_nemzetisegek/nemetek/kiskassa/itt_volt_a_vegallomas/pages/009_erdely.htm (Utolsó letöltés: 2026. június 27.)

[41] Feloszlatták a Maniuról elnevezett önkéntes gárdákat. *Népi Egység*, 1944. november 17. 4.

[42] ANR (Arhiva Naţională României – Román Nemzeti Levéltár) Fond Consiliul de Ministri (Minisztertanács iratai) 3039, 15/1944 Voluntari lui Iuliu Maniu în Ardealul de Nord (Iuliu Maniu önkéntesei Észak-Erdélyben)

[43] Maniu nyílt vallomást tett a demokratikus rendszerünk ellen. *Erdély*, 1947. november 5. 1.

[44] Az ország magyarsága a vádlottak legsúlyosabb megbüntetését kéri. *României Magyar Szó*, 1947. november 12. 1.

reakciósnak, népellenesnek, fasisztának, háborús bűnösnek bélyegezte, mint a román politika és sajtó.[45]

Magyar feljegyzés Maniu németbarát és magyarellenes politikájáról

Nemcsak a sajtó volt Maniu-ellenes, hanem a diplomáciai iratokból is ez a kép rajzolódik ki. A követi jelentésekben olvashatjuk, hogy a reakciósnak bélyegzett „történelmi" pártokat tették meg bűnbaknak és minden magyarellenes atrocitásért őket tették felelőssé.[46] A magyar Külügyminisztérium Békeelőkészítő Osztálya egy tanulmányt készíttetett Iuliu Maniu németbarát és nemzetiségellenes politikájáról.[47] A feljegyzést Gyallay-Pap Domokos,[48] a bukaresti magyar képviselet referense írta. A tanulmány azzal kezdődik, hogy Maniu a nyugati közvélemény szemében még mindig a nyugati értelemben vett demokrácia egyik leghitelesebb és legtekintélyesebb romániai képviselője. Ez teljes mértékben valós megállapítást volt, bár a perben felrótták Maniunak az „imperialistákkal" való kollaborálást és az angolszászoknak való kémkedést. A téma legavatottabb történész szakértője Dennis Deletant, aki tömören és lényegre törően fogalmazta meg Maniu és az angolok kapcsolatát: „Iuliu Maniu a britek ügynöke volt, de egy hazafias ügynök, aki Románia érdekeit szolgálta".[49] Tudjuk azt is, hogy Maniu pénzt kapott az angoloktól hálózatépítésre, de a brit titkosszolgálat (SOE)[50] 1945-ös kimutatásából azt is tudjuk, hogy Maniu elszámolt a felhasznált pénzzel (rádiókészülékeket

[45] Ld. az előző lábjegyzetekben hivatkozott cikkeket és: A néptörvényszék előtt tett tanúvallomásában Maniu kijelentette, hogy Antonescu és társai „Nem bűnösebbek, mint mások". *Népi Egység*, 1946. május 14. 3.; Maniuék igazi arca. *Erdély*, 1946. július 18. 1.; Maniu közvetlenül irányította a demokratikus rend elleni összeesküvést és az angolszászoknak végzett kémkedést. *Romániai Magyar Szó*, 1947. november 3. 1–3.

[46] Az erdélyi magyarság politikai helyzete 1946. május havában, MNL OL XIX-J-33-a Bukaresti magyar követség iratai, 43. d. 1946–1948 Külpolitikai, belpolitikai tájékoztatók f. 426–433.

[47] Szempontok Maniu Gyula németbarát és nemzetiségellenes politikájának áttekintéséhez, MNL OL XIX-J-1-a 60. d. IV-131 t. f. 137–154.

[48] Gyallay-Pap Domokos több olyan tanulmányt is írt, amelyeket a Békeelőkészítő Osztály felhasznált. Egyik emlékiratát közölte: Géczi Róbert: Gyallay-Pap Domokos 1947-es emlékirata az erdélyi magyar intézmények második világháború utáni helyzetéről. *Lymbus*, 2021/2. 377–424.

[49] Deletant, Dennis: *„Iuliu Maniu a fost un agent al britanicilor. Dar a fost un agent patriotic pentru România".* https://pressone.ro/dennis-deletant-iuliu-maniu-a-fost-un-agent-al-britanicilor-dar-a-fost-un-agent-patriotic-pentru-romania (Utolsó ideje: 2026. május 28.). A britek titkos tevékenységéről ld. Deletant, Dennis: *Activităţi britanice clandestine în România în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.* Bucureşti: Humanitas, 2019.

[50] A Különleges Műveletek Végrehajtó Egysége (SOE - Special Operations Executive) egy brit szervezet volt, amelyet 1940-ben hoztak létre azzal a céllal, hogy kémkedést, szabotázsakciókat és felderítést végezzen a németek által megszállt Európában, valamint támogassa a helyi ellenállási mozgalmakat a II. világháború alatt.

vásárolt belőle), ami megmaradt, azt visszaadta.[51] Tehát Maniu valóban részt vett a kémtevékenységben, de az ország demokratizálására törekedett. Ugyanakkor egy 1946. júniusi magyar követi jelentés arról szólt, hogy az angolszászoknak Maniu személye már nem túl jelentős, mert öreg ember, és a legbensőbb munkatársai is gyengék, ezért az „angolszász politika […] nem exponálja magát túlságosan az ő érdekében", hanem inkább Mihály személye fontos nekik.[52] Úgy vélem, hogy a követ nem mérte fel helyesen Maniu jelentőségét az angolszászok szemében, szerepét kisebbítve könnyebben lehetett ellenségképpé kreálni.

Sokkal közelebb állt a valósághoz az a politikai összefoglaló, amelyben Maniu és az angolszászok szoros kapcsolatáról írtak: „A Groza-kormány koalíciós megtoldása és tovább bővítése nehéznek látszik, s Maniu tekintélye roppant nagy, sőt egyre nő, éppen olyan hatótényező kezd lenni, mint öt éve volt. […] Maniu felé az angolok is letagadhatatlanul tekintenek, épp elég erős tekintélyt épített ki magának az elmúlt évtizedekben. Maniunak megvan az angoloknál a kapcsolata, de fennáll más romániai hatótényezők angolszász viszonyulása, s ezek mind előkészítenek új helyzeteket. […]"[53]

Az említett feljegyzésben azonban Gyallay-Papp azt igyekezett bizonyítani, hogy Maniu a demokratikus államberendezkedés ellen van. Gondolatmenetét egészen távolról indította, mert Maniu 1914 előtti bécsi kapcsolataival kezdett foglalkozni, és felrótta neki, hogy bizalmi kapcsolatban volt Karl Lueger bécsi polgármesterrel és a magyarellenesnek titulált Ferenc Ferdinánd trónörökössel. Igen, ez is igaz. Iuliu Maniu Alexandru Vaida-Voevoddal és Aurel Popovici-csal és több más nemzetiségű képviselővel együtt Ferenc Ferdinand bizalmi köréhez, az ú. n. Belvedere-körhöz tartozott. Arra számítottak, hogy Ferenc József halála után Ferenc Ferdinánd kerül a trónra, és erre az esetre az ország megreformálását, föderatív átalakítását tervezték. A román nemzetiségi képviselők Bécsen keresztül igyekeztek nyomást gyakorolni a magyar kormányra a nemzetiségi jogaik kieszközlése végett. Reményüket azonban szertefoszlatta Ferenc Ferdinánd meggyilkolása 1914. június 28-án.[54]

Aztán elképesztő logikai eszmefuttatással a tanulmány szerzője arra jut, hogy Maniu hibás az 1918/19-es magyarországi szocialista forradalmak leveréséért, tehát a kiépülő reakciós ellenforradalmi rendszert támogatta, annak a szolgálatában állott. Majd nemzetiségellenes intézkedéseket hozott a kormánya, belelövetett az

[51] Deletant, Iuliu Maniu, 2019.

[52] Román összefoglaló, MNL OL J-33-a, 43. d. f. 487–492.

[53] A román belpolitikai helyzet jellegzetességei, MNL OL XIX-J-1-a 60. d. IV-131 t. f. 89.

[54] Ld. Hitchins, Keith: *A Nation Affirmed: The Romanian National Movement in Transylvania, 1860–1914,* Bucharest: The Encyclopaedic Publishing House, 1999.; Maior, Liviu: *Habsburgi şi români. De la loialitatea dinastică la identitate naţională*. Bucureşti: Enciclopedică, 2006.; Marchut Réka: *Iuliu Maniu in Vienna*. In: Kis Ágnes – Peti Lehel – Székely István Gergő (szerk.): *Identities, Representations and Policies: State-Minority Relations in the 20th and 21st Centuries.* Cluj-Napoca: ISPMN, 2025. 35–50.

ipari munkásságba, szövetkezett a Vasgárdával, Antonescut támogatta és így tovább és így tovább.

Felmerül a kérdés, miért volt szüksége a magyar külügyminisztériumnak erre az anyagra? Erre a választ egy jelentésben találjuk, és így hangzik: „Ezt különösen London és Washington felé kellene felhasználni, hogy az angoloknak és amerikaiaknak annyira kedves és demokratának elismert Maniu Gyulát diszkreditálhassuk."[55] A jelentéstevő megállapítja, hogy „Maniu személye és szelleme legjelentősebb akadálya a dunavölgyi megbékélésnek nemzetközi, szociális és nemzetiségpolitikai értelemben egyaránt."[56] Maniu perére és letartóztatására egy magyar külügyi anyag nyilván semmilyen befolyással nem bírt, de érdekes megfigyelni, hogy a tanulmánynak az 1940 utáni részében tulajdonképpen a per alapjául szolgáló vádak fogalmazódnak meg.

Maniu letartóztatása, börtönévei és halála

Nézzük meg, hogy milyen volt a magyar reakció a letartóztatásra? A Magyar Népi Szövetség határozatot fogadott el, melyben a következőt fogalmazták meg: „Maniu magyar cinkosai, az amerikai aranyborjú imádói, egy új vérözön elvetemült áhítói, a sorainkban megbúvó orgyilkosok nem számíthatnak kíméletre tőlünk." (Az MNSZ temesvári kongresszusának határozata, Temesvár, 1947. november 23.)[57] A miniszterelnök Nagy Ferenc Petru Groza 1947. májusi látogatása után szabadságra ment Svájcba. Itthon közben Rákosi Mátyás, a Magyar Kommunista Párt akkori főtitkára elraboltatta Nagy Ferenc ötéves kisfiát, és vele zsarolta meg, hogy mondjon le. Nagy Ferenc azonnal lemondott május 31-én, soha többet nem jöhetett vissza Magyarországra. Nagy Ferenc Magyarországon szintén megkapta a hazaáruló és népáruló billogot, sőt, azzal is megvádolták, hogy Maniuval és több más térségbeli politikussal egy nemzetközi agrárfrontot akartak létrehozni, amellyel az imperialisták érdekeit szolgálták volna ki.[58] Nagy Ferenc már a svájci emigrációból így látta Maniu letartóztatását: „Romániában börtönbe került az ősz vezér, Iuliu Maniu, fegyvertársaival együtt. A román nép szenvedéseinek tengerén vidáman úszkál a könnyű fajsúlyú Groza Péter, a hazafias nép pedig Pauker Anna és Emil Bodnăraş parancsára járja Moszkva táncát."[59] A leendő magyarországi diktátor, Rákosi Mátyás pedig ezt nyilatkozta: „a román kormánynak joga és kötelessége

[55] Javaslat a Románia és Magyarország közötti viszony rendezésére. Szempontok Maniu németbarát politikájához, 1945. október 3., MNL OL XIX-J-1-a 60. d. IV-133 t. f. 17.
[56] Uo. f. 8.
[57] Nagy – Olti, 2009. 472.
[58] Az elhangzott vádbeszéd kétségtelenné tette Maniu bűnösségét. *Erdély*, 1947. november 9. 1.
[59] Nagy Ferenc: *Küzdelem a vasfüggöny mögött 2.* Extra Hungariam. Budapest: Európa Könyvkiadó, 1990. 168.

a nemzet függetlenségét és a demokratikus rendet veszélyeztető reakciós politikusok ellen minden eszközzel megvédelmezni."[60]

Nagy Ferenc helyére Dinnyés Lajos került a miniszterelnöki székbe 1947. május 31-én. Az ő miniszterelnöksége alatt került sor augusztus 31-én az ún. „kékcédulás" választásokra, mely immár Magyarországon is a kommunista hatalomátvételt jelentette. Ezután is Dinnyés Lajost kérték fel miniszterelnöknek, de ő akkor már Moszkva bábkormányát alakította meg. Közvetlenül Maniu elítélése után Bukarestbe utazott Molnár Erik külügyminiszterrel, hogy a román kormánnyal megkössék a magyar–román kulturális egyezményt.[61] Ekkor Molnár Erik kijelentette, hogy „a múltban uralkodó osztályoknak érdeke volt, hogy egyenetlenséget és gyűlöletet szítson a két nép között. Horthy és Maniu rendszerei egymás ellen izgattak és a nemzeti kisebbségek elnyomása volt politikájuk alappillére. Ez a politika sodorta a két országot a német fasizmus mellé, de történelmének ez a korszaka véget ért."[62] Az egyébként történész Molnár Erik ebben a beszédében a történelemhamisítást magas fokon művelte. A valóságtól teljesen elrugaszkodottan a két világháború közötti román belpolitikát Maniu-rendszernek nevezte, holott Maniu ekkor csak igen rövid ideig volt miniszterelnöki pozícióban (1928–1933 között háromszor), továbbá sem Horthynak, sem Maniunak nem volt a nemzeti kisebbségek elnyomása a politikájuk alappillére. Molnár Erik ekkor Bukarestben a szovjet hatalmi érdekeket kiszolgáló kommunista politikus lett, akinek a néhány nappal azelőtt elítélt Iuliu Maniu ostorozása volt az érdeke. Molnár Erik nemcsak Horthyval állította párhuzamba Maniut, hanem egy korabeli párhuzamot is keresett. Azt állította, hogy miként Romániában a Maniu-párt, Magyarországon a Pfeiffer-párt feloszlatása jelentett döntő csapást az „idegen imperializmusra és a fasizmus ügynökeire".[63] Ez a párhuzam sokkal inkább fedte a valóságot. Pfeiffer Zoltán[64], az egykori kisgazdapárti politikus 1947. március végén kilépett a Független Kisgazdapártból, és augusztusban megalapította a Magyar Függetlenségi Pártot, mely fellépett a demokrácia fenntartása mellett, és erőteljesen tiltakozott a kommunista előretörés ellen. Mind Maniunak, mind Pfeiffernek sorsforduló volt 1947 novembere. Míg előbbit letartóztatták, utóbbit megfosztották mentelmi jogától, és november 4-én családjával együtt az Egyesült Államokba emigrált. Míg Maniu a börtöncellában halt meg, Pfeiffer kényszerű emigrációban.

---

60 Uo.

61 A magyar–román kulturális egyezményt 1948 januárjában a magyar-román barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási egyezmény megkötése követte.

62 Hétfőn megkezdődtek a hivatalos tárgyalások Bukarestben. *Kossuth Népe*, 1947. november 25. 3.

63 Megkezdődtek a román–magyar tanácskozások. *Makói Népújság*, 1947. november 25. 1.

64 Szerencsés Károly – Földesi Margit: *A megbélyegzés hatalma. Pfeiffer Zoltán*. Budapest: Kairosz Könyvkiadó, 2003.

Márton Áron gyulafehérvári püspök 1948-ban a csíksomlyói hagyományos római katolikus búcsú alkalmából felkereste Keckó Márton csíkszeredai prefektust, aki a hatóságok előtt kijelentette, hogy a Maniu-per idején a Kultuszminisztérium több papot figyelmeztetésben részesített, mert nem ismertette a szószékről híveivel a per jelentőségét. A püspök kijelentette, hogy „összeegyeztethetetlennek tartotta, hogy a magyar római katolikus templomokban a Maniu-perről essen szó, mert a pernek politikai jellege volt, és nem tartozott a magyar nemzetiségre, hanem a román népre". „Ha a magyarság nem állt ellen a Maniu által elrendelt gyilkosságoknak, miért tenné ezt meg most?"[65] Márton Áron nagyszerű realitásérzékével tudta, hogy nem szerencsés a Maniu-perről beszélni a prédikációkban, ugyanakkor ő is Maniunak tulajdonította a Maniu-gárdák által elkövetett vérengzéseket.

Iuliu Maniu már a Galaţi-i börtönben töltötte napjait,[66] amikor 1949-től kezdve együtt emlegették Iuliu Maniu, Mindszenty József bíboros és Nikola Petkov[67] bolgár kisgazda politikus pereit. Ezen pereknek a párhuzamba állítása azért valósulhatott meg, mert az ENSZ mindhárom ország ellen, Magyarország, Románia és Bulgária ellen is felemelte szavát az emberi jogok durva megsértése miatt. Ezen országok azonban mindezt úgy értékelték, hogy az ENSZ bele akar szólni a belügyeikbe, és ezt nem teheti meg.[68] 1948. október 13-án Ana Pauker román külügyminiszter jegyzéket küldött az ENSZ Közgyűlésének és Trig Veyle főtitkárnak, melyben tiltakozott az ENSZ-nek azon határozata ellen, hogy Bulgáriát, Romániát és Magyarországot meg kívánta bélyegezni az emberi jogok tiszteletben tartása ellen elkövetett állítólagos bűnükért. Úgy vélték, hogy az ENSZ az imperialista érdekeket képviseli, ezért az országokat meg kell védeni ettől.[69] Andrej Visinszkij szovjet külügyi biztos, majd külügyminiszter megvédte az ENSZ-ben az érintett országokat.[70] „E tanítás alapján vett védelmébe minket [Visinszkij – M. R.], a Román Népköztársaságot, valamint Magyarországot és Bulgáriát a Szovjetunió, mikor a nyugati imperialisták többször is be akartak avatkozni belügyeinkbe, mikor Maniu vagy Mindszenty és más hazaárulók védelmére keltek."[71] Az a fajta

[65] Vajnovszki Kázmér: Márton Áron meghurcoltatása. *Erdélyi Napló*, 1995. október 11. 10.

[66] Iuliu Maniut először a bukaresti Malmaison börtönbe zárták (ugyanabba a börtönbe, ahol Petru Groza raboskodott 1944-ben), majd Galacra (Galaţi) vitték, és 1951. augusztus 14-én szállították át Máramarosszigetre (Sighetu Marmaţiei). Ld. Borz, 2023, 165–166.

[67] Nikola Petkov (Szófia, 1893 – Szófia, 1947) bolgár politikus, a Bolgár Földműves Népi Szövetség egyik vezetője volt. Kémkedés vádjában bűnösnek találták, és 1947. augusztus 16-án halálra ítélték.

[68] Az Egyesült Államok és Anglia az ENSZ-et eszközül használják fel más országok belügyeibe való beavatkozásra. *Délmagyarország*, 1949. október 14. 1.

[69] MNL OL XIX-J-33-a 43. d. 1946–1948 Külpolitikai, belpolitikai tájékoztatók

[70] Visinszkij elvtárs erélyesen megvédte az ENSZ-ben a Bolgár, Magyar és Román Népköztársaság ügyét. *Fáklya*, 1949. október 15. 2.; Visinszkij leleplezte az imperialisták Magyarország, Románia és Bulgária ellen indított hazugsághadjáratának célját. Vita az ENSZ-ben a népi demokráciák elleni angol-amerikai koholmányokról. *Magyar Nemzet*, 1949. október 14. 1.

[71] „Valamennyi nemzet, kicsiny és nagy egyformán egyenlő…" *Falvak Népe*, 1951. október 28. 1.

leszámolás, ami Romániában és Bulgáriában 1945-ben kezdődött, Magyarországon 1947-ben vette kezdetét és 1948-tól teljesedett ki, vagyis végül a szovjet típusú hatalomgyakorlás ugyanúgy működött mindhárom országban.

Maniu börtönéveiről nagyon keveset tudunk.[72] A rendelkezésünkre álló magyar forrásokból tudjuk, hogy Márton Áron püspök azt mesélte, hogy Maniu a börtöncellában is büszke volt arra, hogy mindig jó román volt, de soha nem volt „magyarfaló".[73] Az 1989-es rendszerváltást követően a magyarországi katolikus hetilap, az *Új Ember* közölt egy cikket, melyből megtudhatjuk, hogy Alexandru Todea görögkatolikus érsek gyóntatta meg Iuliu Maniut a börtöncellában halála előtt néhány nappal. Illetve arról is olvashatunk, hogy miután Márton Áron püspök a közeli cellában megtudta, hogy Maniu meghalt, nagy embernek kijáró tisztelettel illette az elhunytat.[74]

Téves halálhírét azonban már 1951. július 27-én közreadta az amerikai magyarok lapja, a *Californiai Magyarság*. Információik szerint Maniu azon a héten halt meg.[75] Ez a téves hír valószínűleg abból eredhetett, hogy ekkor vitték át Maniut és társait a Galaţi-i börtönből Máramarosszigetre és a Galaţi-i börtönből valószínűleg kiszivároghatott a hír, hogy Maniu nincsen már ott, és ebből következtettek a halálára. Az egykori börtönparancsnok visszaemlékezése szerint kiskocsiban, bekötött szemmel hozták. Sokszor panaszkodott arra, hogy fázik, cukorbetegség és prosztatagyulladás kínozta.[76]

A valós halálhíre azonban hamarabb jelent meg a magyar sajtóban, mint a románban. Tudjuk, hogy Maniu testvére, Cornelia (Cecilia nővér) még 1955-ben sem tudott arról, hogy a testvére meghalt.[77] 1955. december 1-jén a Tel-Avivban megjelenő *Új Kelet* című zsidó napilap írt róla, hogy megerősítették Iuliu Maniu

[72] A máramarosszigeti évekről ld. Dobeş Andrea: *Ultimii ani din viaţa lui Iuliu Maniu*. In: Pop, Marin (szerk.): *Familia Maniu în istoria românilor.* Cluj-Napoca: Editura Mega, 2024. 323–343.

[73] Maniu szépséges magyar szerelme? Vagy ágyasa? *Romániai Magyar Szó*, 1998. január 14. 3.

[74] Fodor Sándor: Tiszta, keresztény hang a román televízióban. *Új Ember*, 1992. január 12. 5.

[75] Nevezetes halottak. *Californiai Magyarság*, 1951. július 27. 3.

[76] Klacsmányi Sándor: Máramarosszigeti Gulág. *Erdélyi Napló*, 1993. július 1. 11.

[77] Cornelia Maniu (Cecília nővér) a következő üzeneteket írta a szilágysomlyói (Şimleu Silvaniei) római katolikus plébánosnak: „Nagyon kérem, szíveskedjék most kedden, e hó 26-án, Szent Demeter ünnepén e szentnek tiszteletére egy szentmisét mondani az én drága, jó fivérem egészségéért és szerencsés kiszabadulásáért. Említendő: Iulio-Demetrio. Ezer köszönettel és hálával: S. M. C. [Sora Maniu Cecilia – M. R.] 1954. október 24." „Nagyon kérem, szíveskedjék most pénteken, e hó 25-én, Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepén – szent fogadalmam évfordulóján a szent család imádására, hálából a nyert kegyelmekért és vigasztalásokért, és újabb kérés drága fivérem és a mi kettőnk egészségéért és felszabadulásunkért; részemre még lelki életem tökéletesbüléséért. Említendő: Iulio-Demetrio, Sora Maria Cecilia Cornelia és Nellike, 1955. március 22." A szilágybadacsonyi (Bădăcin) „Iuliu Maniu" Emlékház dokumentumai. Köszönettel tartozom P. Cristian Borznak, amiért ezeket a dokumentumokat a rendelkezésemre bocsátotta.

halálhírét, aki már két évvel azelőtt elhunyt.[78] A román emigrációs kormány Párizsban megjelenő hivatalos lapja, a *Roumaine Libre* hozta a hírt gyászkeretben Constantin Dinu Brătianu halálhírével együtt. A hír úgy lett nyilvános, hogy 1955 novemberében Bukarestben járt Jack Raymond, a *New York Times* tudósítója, és találkozót kért George Tătărescu a háború előtti miniszterelnöktől. Tătărescu az egyik román kommunista lap, a *Scânteia* egyik szerkesztőjének, egy gyorsírónak és egy tolmácsnak a társaságában fogadta az amerikai tudósítót, és ekkor mondta el, hogy Dinu Brătianu és Iuliu Maniu is meghaltak már két éve. Ezt követően Mihály volt román király a *Roumaine Libre* hasábjain intézett kiáltványt a román néphez, és gyászolta a két államférfit. Az amerikai külügyminisztérium szintén hivatalos nyilatkozatban fejezte ki együttérzését. Paul Raymond és George Bidault, a volt francia miniszterelnök meleg szavakkal méltatták Iuliu Maniut.[79] Hozzá kell tennünk, hogy bár a megbeszélésen ott volt a *Scânteia* egyik szerkesztője, az újságban egyáltalán nem jelent meg hír Maniu haláláról.

Maniu holtteste

A holttestét a mai napig nem találta meg senki.[80] 1965-ben a már említett *Új Kelet* című zsidó napilapban jelent meg egy cikk, hogy Maniut a máramarosszigeti zsidó temetőben a főrabbi mellé hantolták el. Az újságíró, Schön Dezső a történetet Bécsben hallotta, és amikor Máramarisszigeten járt, nem merte elmondani senkinek. A bécsi személy így mondta el a történetet: egyik éjszaka egy kocsi állt meg a zsidó temetőőr háza előtt, és kérte a kulcsokat. Figyelmeztették, hogy erről senkinek ne beszéljen, mert ellenkező esetben a sóbányákban fog kikötni örök életére. Megkapták a kulcsot, és Teitelbaum főrabbi mellett egy sírt ástak, és abba raktak egy holttestet, ami Maniu holtteste volt. Gondosan elsimították a felszínt, hogy senki ne vehessen észre semmit, és még gyeptéglákat is raktak rá.[81]

Ez az egyik történet. A másikat az *Erdélyi Napló* egyik 1993-as számában olvashatjuk, melyben Klacsmányi Sándor újságíró interjúját olvashatjuk Vasile Ciolpan egykori börtönparancsnokkal. A következőképpen zajlott le a beszélgetés:

> „– Haláláról sok mindent beszélnek az egykori rabok.
> – Nem mondanak igazat. Egy deszkaládába tettük, s ahogy esteledni kezdett, titokban kivittük a kórház temetőjébe, és eltemettük. Egy diófa állt a közelben, ahhoz viszonyítva megjegyeztem a sírját. A diófa alapján találtuk meg később, amikor lejöttek Bukarestből kihantolni. Nehezen találták meg, marhalegelő van ott. Még szerencse, hogy volt a diófa.

[78] Megerősítették Maniu Gyula halálhírét. *Új Kelet*, 1955. december 1. 4.
[79] Uo.
[80] Borz, 2023. 169–180.
[81] Schön Dezső: Ahol a miniszterelnököt a csodarabbi mellé temetik. *Új Kelet*, 1965. október 15. 4.

– Ki ásta a sírokat?
– Köztörvényes elítéltek. Azt mondták nekik, hogy valamelyik elhunyt társuknak kell.
– És miért a kórház temetőjét vették igénybe?
– Így kérték a feletteseink. Hogy megtévesszük az embereket. Hadd gondolják, hogy valaki tényleg a kórházban halt meg, s nincs hozzátartozója."[82]

Számomra ez a második történet nagyon megerősíti az elsőt, pedig egymástól két teljesen különböző forrásból származnak, és még időben is távol vannak, majdnem 30 év a különbség a két cikk között. Véleményem szerint abban bizonyosak lehetünk, hogy az eredeti helyéről kihantolták a holttestet, és ezt titokban csinálták. Nem bizonyos, de elképzelhetőnek tartom, hogy valóban a zsidó temetőben a rabbi mellé temették, hiszen egy zsidó temető ilyen szempontból a legbiztosabb hely, mert azt háborgatni csak vallásgyalázás elkövetésével lehet, tehát biztosak lehettek abban, hogy azt onnan senki nem fogja kiszedni.

Összegzés

A II. világháborút követően az etnicitás szerepe másodlagossá vált az ideológiai beállítódás mögött, a konstruktivista identitásszemlélet háttérbe szorította a primordialista identitáselemet. A kommunista ideológia az internacionalizmus jegyében igyekezett az etnikai konfliktusokat háttérbe szorítani és az egyedüli fokmérő a rendszerhez és az állampárthoz való lojalitás mértéke volt. A kiépülő új rendszerben Iuliu Maniu és hit- és harcostársai reakciósnak számítottak. Maniu elvhűsége, a demokratikus értékekhez való doktriner ragaszkodása, görög-katolikus vallásossága nem volt összeegyeztethető a kommunista államhatalommal, ezért személyét érintően az ellenségkép konstruálása 1945-től megkezdődött. Ebbe az új politikai helyzetben a romániai magyarok egy része a Magyar Népi Szövetségen keresztül próbált integrálódni, a kívül maradók viszont ugyanolyan reakciósnak számítottak az állampárt szemében, mint az MNSZ szemében. Ezt az elméleti kerettel úgy tudjuk leírni, hogy a konstruktivista identitáselemhez való igazodás nem az egész közösségben ment végbe. Az állam részéről azonban ez lett volna az elvárt. Így azon magyarok is ellenséggé váltak, akik a kommunista irányvonalat nem tették magukévá, vagy esetleg még tiltakoztak is, vagy összefogtak a reakciósnak bélyegzett „manuistákkal". A kommunista párt erős propagandával ellenségképet kreált Maniuból és a magyar „reakciósokból", és ugyanezt az ellenségképet vette át és kreálta a baloldali magyar vezetés is. A Maniu-gárdák magyarok ellen elkövetett atrocitásai jól jöttek mind az MNSZ, mind a Román Kommunista Párt számára. A korabeli és az azt követő közbeszéd annyira befolyásolta a széles társadalom

[82] Klacsmányi, 1993.

történelmi tudatát, hogy Petru Grozáról 1958-ban Budapesten rakpartot neveztek el, mely 1997-ig viselte a nevét, Maniuról pedig mind a mai napig, ha valakinek ismerős a név, a Maniu-gárdák jutnak eszébe. A magyar közgondolkodásban nem történt még meg Maniu és Groza személyének újragondolása, e téren az államszocialista örökség-hagyomány még továbbél… Nekünk történészeknek nagy a felelősségünk abban, hogy ezt a torz történelmi tudatot helyrebillentsük, akkor is, ha tudjuk, hogy a hangunk a szélesebb társadalomban szinte észrevehetetlen…

FELHASZNÁLT IRODALOM

Andreescu, Andreea – Năstase Lucian – Varga Andrea (szerk.): *Maghiarii din România (1945–1955). Minorităţi etnoculturale. Mărturii documentare.* Cluj-Napoca: Centrul de Resurse Pentru Diversitate Etnoculturală, 2002.

Benkő Levente: *Magyarellenes atrocitások 1944 őszén Erdélyben*. https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data//magyarorszagi_nemzetisegek/nemetek/kiskassa/itt_volt_a_vegallomas/pages/009_erdely.htm

Benkő Levente: *Szárazajta*, 2. kiad. Barót: Tortoma Kiadó, 2011.

Bîc Tania-Nicoleta: Vizita lui Petru Groza la Budapesta şi a lui Dinnyés Lajos la Bucureşti în anul 1947. *Acta Musei Porolissensis*, 2022. 265–272.

Borz, Cristian – Borz, Ana-Maria: *Iuliu Maniu. Politică şi morală*. Zalău: Caiete Silvane, 2023.

Brown David: *Contemporary nationalism. Civic, ethnocultural and multicultural politics*. London, New York: Routledge, 2000.

Burger, Ulrich: *Misiunea Ethridge în România.* Bucureşti: Fundaţia Academia Civică, 2000.

Deletant, Dennis: *Activităţi britanice clandestine în România în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.* Bucureşti: Humanitas, 2019.

Deletant, Dennis: *„Iuliu Maniu a fost un agent al britanicilor. Dar a fost un agent patriotic pentru România”.* https://pressone.ro/dennis-deletant-iuliu-maniu-a-fost-un-agent-al-britanicilor-dar-a-fost-un-agent-patriotic-pentru-romania (letöltés ideje: 2026. május 28.)

Dobeş Andrea: *Ultimii ani din viaţa lui Iuliu Maniu*. In: Pop, Marin (szerk.): *Familia Maniu în istoria românilor.* Cluj-Napoca: Editura Mega, 2024. 323–343.

Egry Gábor: Tükörpolitika. Magyarok, románok és nemzetiségpolitika Észak Erdélyben, 1940–1944. *Limes*, 2010/2, 97–111.

Fodor Sándor: Tiszta, keresztény hang a román televízióban. *Új Ember*, 1992. január 12. 5.

Fülöp Mihály – Vincze Gábor (szerk.): *Revízió vagy autonómia? Iratok a magyar–román kapcsolatok történetéről.* Budapest: Teleki László Alapítvány, 1998.

Gál Mária – Gajdos Balogh Attila – Imreh Ferenc (szerk.): *Fehér könyv–- az 1944. őszi magyarellenes atrocitásokról.* Kolozsvár: RMDSZ, 1995.

Géczi Róbert: Gyallay-Pap Domokos 1947-es emlékirata az erdélyi magyar intézmények második világháború utáni helyzetéről. *Lymbus*, 2021/2. 377–424.

Hitchins, Keith: *A Nation Affirmed: The Romanian National Movement in Transylvania, 1860–1914.* Bucharest: The Encyclopaedic Publishing House, 1999.

Illésfalvi Péter: *A magyar–román kapcsolatok katonai vonatkozásai 1940–1944 között*. In: Markó György (szerk.): *Háború, hadsereg, összeomlás. Magyar politika, katonapolitika a második világháborúban.* Budapest: Zrínyi Kiadó, 2005.

Klacsmányi Sándor: Máramarosszigeti Gulág. *Erdélyi Napló*, 1993. július 1. 11.

Kovács Szabolcs: A Magyar Népi Szövetség a történetírásban a rendszerváltás előtt és után. *Erdélyi Krónika*, 2023. március 5. https://erdelyikronika.net/2023/03/05/a-magyar-nepi-szovetseg-a-tortenetirasban-a-rendszervaltas-elott-es-utan/

Lakatos István: *Emlékeim II. (Börtönéveim).* Marosvásárhely: Appendix, 2007.

L. Balogh Béni: A Maniu-gárdák. *Limes,* 1997/2. 157–163.

Lönhárt Tamás: *Uniunea Populară Maghiară în perioada instaurării regimului comunist în România 1944–1948.* Cluj-Napoca: Argonaut, 2008.

Maior, Liviu: *Habsburgi şi români. De la loialitatea dinastică la identitate naţională*. Bucureşti: Enciclopedică, 2006.

Marchut Réka: *Locuri din viaţa lui Iuliu Maniu în perioada Monarhiei Austro-Ungare*. In: Pop, Marin (szerk.): *Familia Maniu în istoria românilor*. Cluj-Napoca: Editura Mega, 2024. 53–64.

Marchut Réka: *Iuliu Maniu in Vienna*. In: Peti Lehel – Székely István Gergő (szerk.): *Identities, Representations and Policies: State-Minority Relations in the 20th and 21st Centuries.* Cluj-Napoca: ISPMN, 2025. 35–50.

Nagy Ferenc: *Küzdelem a vasfüggöny mögött 2.* Extra Hungariam. Budapest: Európa Könyvkiadó, 1990.

Nagy Mihály Zoltán – Olti Ágoston: *Érdekképviselet vagy pártpolitika? Iratok a Magyar Népi Szövetség történetéhez 1944–1953*. Csíkszereda: Pro Print, 2009.

Oprea, Marius: *Atunci cînd şi îngerii plîng: povestea lui Gavrilă Olteanu şi a „Gărzilor Iuliu Maniu" sau „Sumanele Negre"*. https://www.mediafax.ro/editorialistii/istoria-fara-perdea-atunci-cind-si-ingerii-pling-povestea-lui-gavrila-olteanu-si-a-garzilor-iuliu-maniu-sau-sumanele-negre-20150330

Salat Levente: *A politikaelmélet néhány sarkalatos fogalma és a kulturális megosztottság körülményei között uralkodó identitásszerkezetek közötti feszültség.* In: Kovács Nóra – Osvát Anna – Szarka László (szerk.): *Etnikai identitás, politikai lojalitás. Nemzeti és állampolgári kötődések.* Tér és terep. 4. Budapest: Balassi Kiadó, 2005.

Sárándi Tamás: *Függőben. A román kisebbség helyzete Észak-Erdélyben (1940–1944)*. Kolozsvár: Kriterion, 2023.
Schön Dezső: Ahol a miniszterelnököt a csodarabbi mellé temetik. *Új Kelet*, 1965. október 15. 4.
Scurtu, Ioan: *Istoria Partidului Naţional Ţărănesc*, Bucureşti: Editura Enciclopedică, 1994.
Szabó Márton: *Politikai idegen. A politika diszkurzív szereplőinek elméleti értelmezése*, Budapest: L'Harmattan, 2006.
Szerencsés Károly – Földesi Margit: *A megbélyegzés hatalma. Pfeiffer Zoltán*. Budapest: Kairosz Könyvkiadó, 2003.
Ţurlea, Petre: *Ip şi Trăznea. Atrocităţi maghiare şi acţiune diplomatică românească. Studii şi documente.* Bucureşti: Editura Enciclopedică, 1996.
Vajnovszki Kázmér: Márton Áron meghurcoltatása. *Erdélyi Napló*, 1995. október 11. 10.
Vincze Gábor: *Történeti kényszerpályák – kisebbségi reálpolitikák II.* Csíkszereda: Pro Print, 2003.

KORABELI SAJTÓ

A Nemzeti Parasztpárt volt vezetőinek bűnpere. Képek a Maniu-per főtárgyalásáról. *Romániai Magyar Szó*, 1947. november 1. 2–3.
A néptörvényszék előtt tett tanúvallomásában Maniu kijelentette, hogy Antonescu és társai „Nem bűnösebbek, mint mások". *Népi Egység*, 1946. május 14. 3.
Az Egyesült Államok és Anglia az ENSZ-et eszközül használják fel más országok belügyeibe való beavatkozásra. *Délmagyarország*, 1949. október 14. 1.
Az elhangzott vádbeszéd kétségtelenné tette Maniu bűnösségét. *Erdély*, 1947. november 9. 1.
Az ország magyarsága a vádlottak legsúlyosabb megbüntetését kéri. *Romániai Magyar Szó*, 1947. november 12. 1.
Feloszlatták a Maniuról elnevezett önkéntes gárdákat. *Népi Egység*, 1944. november 17. 4.
Feloszlatták a Maniu-féle Nemzeti Parasztpártot. *Falvak Népe*, 1947. augusztus 10. 1.
Hétfőn megkezdődtek a hivatalos tárgyalások Bukarestben. *Kossuth Népe*, 1947. november 25. 3.
Jegyzőkönyv, 1946. november 14., közzétette Orbán János, *Szilágyság*, 1994. október 7. 6.
Maniu közvetlenül irányította a demokratikus rend elleni összeesküvést és az angolszászoknak végzett kémkedést. *Romániai Magyar Szó*, 1947. november 3. 1–3.

Maniu lélekhalászai. *Világosság*, 1946. január 5. 3.
Maniu nyílt vallomást tett a demokratikus rendszerünk ellen. *Erdély*, 1947. november 5. 1.
Maniu szépséges magyar szerelme? Vagy ágyasa? *Romániai Magyar Szó*, 1998. január 14. 3.
Maniuék igazi arca. *Erdély*, 1946. július 18. 1.
Megerősítették Maniu Gyula halálhírét. *Új Kelet*, 1955. december 1. 4.
Megkezdődött a főtárgyalás Maniu Gyula és társai bűnperében. *Magyar Szó*, 1947. október 31. 2.
Megkezdődtek a román–magyar tanácskozások. *Makói Népújság*, 1947. november 25. 1.
Nevezetes halottak. *Californiai Magyarság*, 1951. július 27. 3.
„Valamennyi nemzet, kicsiny és nagy egyformán egyenlő…" *Falvak Népe*, 1951. október 28. 1.
Visinszkij elvtárs erélyesen megvédte az ENSZ-ben a Bolgár, Magyar és Román Népköztársaság ügyét. *Fáklya*, 1949. október 15. 2.
Visinszkij leleplezte az imperialisták Magyarország, Románia és Bulgária ellen indított hazugsághadjáratának célját. Vita az ENSZ-ben a népi demokráciák elleni angol-amerikai koholmányokról. *Magyar Nemzet*, 1949. október 14. 1.